

Az alkotmányozási vitáról

Mi a teendő, ha 2022 tavaszán az ellenzék egyszerű többséggel megnyeri a választást? **(elemzés)**

Az alábbi írásban azt elemezzük, milyen, nem egyszer meglepő javaslatokat, esélyeket, kockázatokat fogalmaztak meg a szakértők arra a helyzetre, ha 2022 tavaszán az ellenzék egyszerű többséggel megnyeri a választást és napirendre tűzi a jogállam helyreállítását. Kiindulópontunk, hogy az Orbán-rendszer számtalan eszközt bevet a választások befolyásolására, amelyek miatt a 2022-es választás fairnek és szabadnak nem lesz nevezhető, mégis az ellenzéki győzelem, akár csak más hasonló helyzetben lévő országokban megtörtént, nem lehetetlen.

A NER eszköztárában minden eszköz megtalálható, amelyeket az autoriter rendszerek tartós túlélésük érdekében alkalmazni szoktak. Ilyen például az alkotmányosság kulisszáinak működtetésével lebontott tartalmi alkotmányosság, a fékek és ellensúlyok tényleges megszüntetése. Ennek fontos része a Dél-Amerikából ismert autoriter zárványok alkalmazása, amelyek a demokratikus alkotmánymódosítást megváltoztathatatlan, tartós klauzulákkal lehetetlenné tenni, illetve megnehezíteni igyekeznek. Például a választási törvény a töredezett ellenzékkel szemben 44% alatti választási eredménnyel 2/3-os alkotmányozó többséget eredményezhetett, a mai ellenzékétől ugyanakkor 53% feletti eredményt igényel a minimális győzelemhez is. Valójában szerintünk a NER az Alaptörvény egészét tette autoriter zárvánnyá. A Fidesz a hatalom átmentésének feltételeit már megteremtette, de újabban a választási turizmus legalizálásával és az öt évre megszerzett elnöki hatalommal az eddigieken túl is erősíteni fogja a választás utáni helyzetét. Továbbá szélesebb körben alkalmazza a Chilében kialakult terminológiával „bionikus kinevezés”-ként emlegetett választási és kinevezési gyakorlatot, ami a döntéshozói, felügyeleti, ellenőrzési funkciókban levők, vagyis az autoriter állam bizalmasainak – a súlyok és ellensúlyok legmagasabb státuszú méltóságaitól (pl. alkotmánybíróság, ombudsman, médiahatóság, Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság vezetői, tagjai) az egyetemi irányítótestületekig – örök időkre leválthatatlanságát célozza meg. Orbán tehát szerintünk azt a forgatókönyvét készítette elő, hogy mozdíthatatlan közjogi pozíciói, és a hatalmát támogató kiépült mélyállam segítségével megfojtja az új demokratikus kormányt, és így tér vissza a hatalomba. Az erre a forgatókönyvre adható válaszokat elemezzük.

Ugyanakkor a forradalmak előre nem jelezhetőek, a jövő nyitott, a kevésbé valószínű is megtörténhet (láthattuk az ünneplő tömeget és az eufóriát az ellenzéki miniszterelnök-jelölt Márki-Zay hódmezővásárhelyi győzelmének éjszakáján¹). Az egyszerű többséget elérő

¹ <https://merce.hu/2018/02/25/lesz-e-csoda-hodmezovasarhelyen/> (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

ellenzékét ünneplő tömeg, erejét megtapasztalva nem metaforikus értelemben is a – két megnevezéssel forgalomban lévő – *szelíd forradalom/kicsinyek forradalma* útjára léphet, a rendőrség átállhat, Orbán még létező magas és addigra kiépült mélyállama, pozíciója azonnal megrendülhet. Ekkor a magyar történelemben nem megszokott fejleményként ugyancsak megindulhat a NER legalitását felszámoló, előre nem modellezhető, az országot megrázó eseménysor. De a mi álláspontunk szerint nem ilyen forgatókönyvre látszik kilátás, nem ezzel számolunk, mert az ellenzék enyhe főlénye mellett két hasonló méretű, egyaránt eltökélt választói tömb áll jelenleg egymással szemben. Az ellenzéknek a fent jelzett egyenlőtlenségek miatt az egyszerű többséghez is valószínűleg több mint 53%-ra lesz szüksége². A Fidesz által a gazdaságban, a médiában és az alapítványosított közszolgáltatásokban kiépített pozíciói nem csupán az általa dominált, a szakirodalom által leírt kettős hatalom elérését szolgálja, hanem a hatalmi küzdelemnek a maga javára történő gyors eldöntését is.

1. Fogalmi kavalkád: legitimitás, legalitás, érvényesség

Az Alaptörvényről szóló kritikai szemléletű írások gyakori fordulata annak bemutatása, hogy a szöveg az alkotmányozásra irányadó nemzetközi szabványokkal szemben keletkezett, továbbá annak ideologikus, önellentmondó, alapjogokat sértő tartalma miatt nem tekinthető a mai kor követelményeinek megfelelő alkotmánynak. Ez a vita nem újkeletű, az Alaptörvény legitimitását megalkotásának pillanatától fogva komoly kritikák érték.³

Sólyom László szerint a kétharmados többség sem tette legitimé a Fidesz számára az ellenzék nélküli alkotmányozást. Sólyom álláspontja szerint „az alkotmányozáshoz szükséges kétharmados többségnek értéktartalma van. A kétharmad nem pusztán törtszám: azt hivatott kifejezni, hogy az Alkotmány nem egyedül a kormánytöbbség akaratától függ.”⁴ Sólyom itt arra utal, hogy a kétharmad azt fejezi ki, hogy a kormánypárt az ellenzék nélkül nem alkotmányozhat. Ha ugyanezen problémahalmaz eljárás módjában megközelítését vesszük elő, akkor viszont Sólyom szerint „Ha formálisan nézzük, akkor az új alkotmány érvényességét nem lehet megkérdőjelezni. A parlament alkotmányozó hatalomként lépett fel, és a megkívánt többséggel elfogadta az Alaptörvényt. Az Alaptörvény elfogadásának körülményei... persze többet ölel fel, mint az elfogadás aktusát. Ide tartozik maga az alkotmányozás folyamata is. Az alkotmány a társadalom és az állam alapvető működési normáit tartalmazza, ezért ezekben a kérdésekben széleskörű egyetértés szükséges, amelynek az alkotmányozó munkában is meg

² <https://kozvelemeney.wordpress.com/2021/01/14/nem-lesz-ketharmad/> (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

³ Lásd például azt az átfogó elemzést, melyet a hazai jogtudomány meghatározó szereplői készítettek 2011-ben. Arató András, Halmai Gábor, Kis János (szerk.): Vélemény Magyarország Alaptörvényéről, *Fundamentum*, 2011/1, 61-77.

⁴ *A kétharmad nem törtszám*, Stumpf András interjúja, *Heti Válasz Online*, 2011.04.27

kell jelennie. Ehhez képest egypárti alkotmányozás folyt, amelyben az ellenzék nem vett részt. Sőt, magának az Országgyűlésnek is csupán formális szerep jutott.”⁵

Ezzel szemben az Alaptörvényről szóló vitákban többen állítják, hogy az Alaptörvény eredeti közjogi érvénytelensége megállapítható, hogy „alapos indokok szólnak az Alaptörvény közjogi érvénytelensége mellett”⁶. Az alaptörvény legalitását azon az alapon is vitatják, hogy az új alkotmány szabályozási elveinek elfogadására a 2/3-os baloldali többség önkorlátozó 4/5-ös többséget írt elő, amit a Fidesz a kétharmaddal hatályon kívül helyezett, miközben ez csak az 1994–1998-as ciklusra vonatkozott.

Az ezzel ellentétes álláspont szerint, amelyet például Jakab András képvisel, „[I]étezik az eljárási jogszerűtlenség, de a mostani Alaptörvénnyel ilyen nem történt.”⁷ Akad, aki nemcsak az Alaptörvény érvényességét, hanem a szöveg alkotmány-minőségét is vitatja: „Tehát az iromány, amelyet a hatalom Alaptörvénynek nevez, nem tekinthető alkotmánynak, mert nem felel meg a demokratikus alkotmány általánosan elismert és alkalmazott ismérveinek ... (A)z Alaptörvény egy érvényes törvény, amit egy jogszerűen megválasztott Országgyűlés állapított meg, *de nem alkotmány*. Rendelkezései érvényesek mindaddig, amíg azokat egy – az alkotmányozás demokratikus követelményeinek megfelelő – új alkotmány felül nem írja.”⁸

2. A hatalom kizárólagos birtoklása, a semmisségi törvény és további problémák

Vörös Imre volt alkotmánybíró az Alaptörvény C) cikk (2) bekezdésére figyelemmel oldaná meg az Alaptörvénytől megszabadulás dilemmáját. Eszerint: a hatalom kizárólagos birtoklására irányuló „törekvésekkel szemben törvényes úton mindenki jogosult és köteles fellépni.”. Kulcsfontosságú mondat, „amely normatani szempontból két megállapítást tartalmaz, két tényállást szabályoz. Egyrészt azt, amikor valaki „törekszik” a hatalom kizárólagos birtoklására – erre vonatkozik a megszorító feltétel: törekvése ellen csak törvényes úton, törvényes eszközöket kimerítve lehet/kell fellépni. Másrészt viszont ha már nem törekvésről, hanem befejezett tényről van szó – vagyis a hatalmat már kizárólagosan birtokolják - a „törvényes” kitétel szerinte értelmezhetetlenné válik, mert ennek a feltételnek a megkövetelése ellehetetlenítené magát a „fellépést”. Ha a kizárólagos hatalom-birtoklást intézményesítő és működését garantáló törvényeket be kellene tartani, akkor nem lehetne ellene fellépni.” Ezért az Alaptörvény valójában felmentést ad a NER iránti engedelmesség alól. „A befejezett

⁵ Az Alaptörvény nem fejez ki közakaratot – Interjú Sólyom Lászlóval, *Ars Boni*, 2013. december 13.

⁶ Például: Fleck Zoltán: Demokráciát!, *Élet és Irodalom*, 2021. április 16. <https://www.es.hu/cikk/2021-04-16/fleck-zoltan/demokraciat.html> (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

⁷ Jakab András: A NER-nek kétharmaddal se, az ellenzéknek sima többséggel is? Ez abszurdum! (Dull Szabolcs interjúja), *Telex*, 2021. október 17.

⁸ <https://www.es.hu/cikk/2021-07-16/rona-peter/mitol-alkotmany-egy-iromany.html> (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

államcsíny ténye az ehhez vezető törvények betartása alól az Alaptörvény erejénél fogva ad felmentést.”⁹ Kis János eddig a pontig egyetértve Vörös Imrével úgy fogalmaz, hogy „A hatályos eljárási szabályoktól való eltérés nem minden esetben jelenti a jogállamiság sérelmét. Ha a ’lopakodó államcsínnyel’ szétvert jogállam romjain egy önkényuralmi rendszer emelkedik, ha az eljárási megkötések nem a hatalmi önkényt korlátozzák, hanem az önkénnyel szembeni fellépést lehetetlenítik el, akkor a szabálytól való eltérés nem jár a jogállamiság sérelmével.”¹⁰ Viszont a Mikor lehet ezt megtenni? kérdésre Vörös válasza így szól: az új Országgyűlés első ülésnapján. Kis szerint viszont „Ennyire radikális szakításhoz elsöprő támogatottságra van szükség: a magyar honpolgárok túlnyomó többségének egyetértésére, valamint e többség jelentős részének lelkes – könnyen mozgósítható – helyeslésére...” Véleménye szerint, ha ezzel kezdi a választást megnyerő többség, akkor katasztrófába fordul a történet: „A semmisségi törvény elfogadása egy csapásra kiprovokálná a végső hatalmi harcot ezzel a(z orbánista) hatalmi tömbbel.”¹¹

Mások, pl. Jakab András a Vörös-féle megközelítés egészét élesen bírálják: „Magyarországon azonban most hibrid rezsim van: ez nem egy jól működő jogállam, nem jól működő demokrácia, de nem is totalitárius diktatúra. Valami a kettő között, egyfajta szürke zóna.”¹² „... ha feles többséggel alkotmányozva az Alkotmánybíróságot feloszlatják és a legfőbb ügyészt eltávolítják, akkor pont ezt lehetne kizárólagos hatalomra való törekvésnek értékelni.”¹³

A vita résztvevői „semmisségi törvény” alatt az egyszerű többséggel meghozott törvénnyel, de a hatályos szabályok szerint kétharmadot kívánó alaptörvényi és törvényi szabályok hatályon kívül helyezését értik.

Elek István közíró, továbbgondolva Vörös okfejtését, azt állítja, hogy az egyszerű, azaz nem alkotmányozó többséget eredményező választási győzelem után az új többség, korlátlan felhatalmazást, teljesen szabad kezet kap az ország demokratikus átalakítására: „Mivel azonban a mai rendszer már nem jogállam és a parlamenti döntéshozatali rendszere sem legitim, értelmetlen volna, hogy a jogállam helyreállításához szükséges döntések folyamatában megkülönböztessük a jogállam értékei, elvei, vagyis a tartalma érvényre juttatását és a formális

⁹ https://hvg.hu/360/20120308_allamcsinytevek_voros_imre *A cikk először a HVG 2012/10. számában jelent meg.* (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

¹⁰ https://hvg.hu/360/20210520_Kis_Janos_az_onkeny_alkotmanyarol_Ha_gyoz_az_ellenzek (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

¹¹ Kis János: uo.; Tóth Gábor Attila <https://444.hu/2021/11/26/toth-gabor-attila-az-alaptorvenynek-mennie-kell>. (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

¹² Jakab András: A NER-nek kétharmaddal se, az ellenzéknek sima többséggel is? Ez abszurdum! (Dull Szabolcs interjúja), Telex, 2021. október 17.

¹³ Jakab, uo.

jegyeinek érvényesülését, vagyis a jogszerűségnek, a hatályos jog szerinti eljárásnak az érvényesülését.”¹⁴

Mások, például Jakab András szerint várni kell: „Több dolog csúszik itt össze. Nem tudjuk például, hogy fog működni a deep state, vagyis a NER által felépített mélyállam, ha Orbán távozik a hatalomból. Ezt senki nem tudhatja. A deep state ugyanis informális normák, elvárások alapján épül fel. Létező törekvés a jelenlegi kormány részéről, hogy felépítsen egy ilyen mélyállamot, de ki merem mondani, hogy ez kevesebb hatékonysággal fog működni, mint remélik. Korántsem biztos mindenkinek a feltétel nélküli hűsége, ha megváltozik a politikai gravitációs tér... A NER egésze ugyanis elsődlegesen nem jogi szerkezet, nem formális, jogi normák tartják össze, hanem a tényleges, informális gyakorlatok adják a jellegét.”¹⁵ Jakab álláspontja szerint – ez el szokott sikkadni – sem lehetetlen lelépni a NER korszak legalitásának útjáról, de csak akkor, ha a *NER rúgta fel az asztalt*. A Vörös-Jakab dilemma ezek szerint úgy is megfogalmazható, hogy már fel van-e rúgva tartalmi és eljárási tekintetben az alkotmányosság asztala. „Ha rögtön az ellenzék rúgja fel az asztalt, és feles többséggel törli el az alkotmányt, jó eséllyel az ország egyik része, a bírók egyik része, a rendőrség egyik része, a katonaság egyik része majd érvénytelennek tekinti azt.”¹⁶

Karsai Dániel úgy véli, hogy „[a]z Alaptörvény tartalmi elfogadhatatlansága jogon túli kategória. Melynek van szankciója. Úgy hívják: forradalom.... nemhogy forradalmi többség nincs ma Magyarországon, hanem a NER – tetszik, nem tetszik – tömegtámogatást élvez.”¹⁷ Akadnak, akik szerint a semmisségi törvény azonnali elfogadásával egyenesen forró polgárháborús helyzet alakulhat ki.¹⁸

Az Országgyűlés fideszes elnöke, Kövér László szerint – ezt a képtelenséget csak azért említjük, mert jelzi a közállapotainkat –, hogyha egy képviselő semmisségi törvénnyel az Alaptörvény hatályon kívül helyezéséről beszél, ezzel bűncselekményt követ el(!): „Arra szeretném felhívni a figyelmeztetni, hogy ne lépje át a büntetőtörvénykönyv tényállásainak a

¹⁴ https://hvg.hu/360/20201022_Elek_Istvan_Az_ellenzeki_ajanlat_1_resz (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

¹⁵ Jakab András, uo.

¹⁶ Jakab András, uo.

¹⁷ <https://444.hu/2021/10/26/karsai-daniel-a-feles-alkotmanyozas-paradoxona> (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

¹⁸ „...nagyon veszélyesnek érezném, ha az ellenzék kétharmad nélkül kidobná az Alaptörvényt. Permanens alkotmányos válság következhet, az államszervezet felbomlása és szétesése, ami akár polgárháborús helyzetet teremthet.” <https://privatbankar.hu/cikkek/makro/polgarhaborus-helyzethez-vezethet-ha-tavasszal-ketharmad-nelkul-dobjak-ki-az-alaptorvenyt--interju-hack-peterrel.html> (Utolsó letöltés: 2021. december 20.) Jakab uo. Lásd még: <https://privatbankar.hu/cikkek/makro/polgarhaborus-helyzethez-vezethet-ha-tavasszal-ketharmad-nelkul-dobjak-ki-az-alaptorvenyt--interju-hack-peterrel.html> (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

határát, mert az, ami önt mond, az az alkotmányos rend elleni – egyelőre csak – uszítás, és nem szeretném, ha szervezkedéssé fajulna.”¹⁹

Van, aki szerint semmisségi törvényre nincs is szükség, mert Magyarországnak alkotmánya sincs, egyébként pedig „Egy korábbi Országgyűlés nem szűkítheti le egy kétharmados törvénnyel egy későbbi egyszerű többség szuverenitását.”²⁰

„A semmisségi törvény elfogadása egy csapásra kiprovokálná a végső hatalmi harcot ezzel a hatalmi tömbbel.”²¹ – mondja Kis János, és ezt a véleményt Tóth Gábor Attila is osztja.

Később Vörös Imre két volt igazságügyminiszter, Bárándy Péter és Forgács Imre társaságában a *Népszava* hasábjain közzétett kiáltvány-szerű szövegben hitet tesz amellett, hogy az egyszerű többséghez jutás után rögtön „kormányváltás esetén a jogállam helyreállítását csak egy új, köztársasági alkotmánnyal lehet elkezdni... az új alkotmányt a parlamenti szavazás után, a választók népszavazással erősíthetik meg”. Vagyis itt már az új alkotmány elfogadásához sem szükséges a kétharmad, csupán népszavazás, kérdés persze, milyen részvételi és érvényességi szabályok szerint.

Vörös Imre szerint az Országgyűlésnek első ülésnapján el kell rendelnie az alkotmányos jogállam helyreállítását akadályozó jogszabályok kiiktatása érdekében a jogrendszer egészének haladéktalan felülvizsgálatát, és meg kell állapítania a végleges alkotmány hatályba lépéséig az Alaptörvény ideiglenesen – az ország működőképességének megőrzése érdekében – hatályba maradó szöveghelyeit.²²

3. Pozitív és negatív alkotmányozás

Negatív alkotmányozásnak itt az Alaptörvény rendelkezéseinek akár részleges hatályon kívül helyezését, pozitív alkotmányozásnak pedig az Alaptörvénybe új rendelkezések iktatását, illetve új alkotmány elfogadását nevezzük. Vörös Imre és Kis János itt idézett írásaikban a tartalmilag az alkotmányosságot sértő rendelkezések egyszerű többséggel hatályon kívül helyezését is javasolják. A megkülönböztetés erősen vitatható már csak azért is, mert az alkotmány szövegéből a húzás nem feltétlenül jelenti valamely norma egyszerű kiiktatását, hanem akár egyetlen szó vagy mondat elhagyása akár új normatartalmat is eredményezhet. Az Arató-Halmi szerzőpáros lejjebb idézett ellenvetése, amely szerint feles alkotmányozás és

¹⁹ https://hvg.hu/itthon/20210920_kover_alkotmanyellenes_ellenzek_ketharmad (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

²⁰ https://hvg.hu/360/20210528_Rona_Peter_Hazanknak_nincs_alkotmánya (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

²¹ https://hvg.hu/360/20210520_Kis_Janos_az_onkeny_alkotmanyarol_Ha_gyoz_az_ellenzek, (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

²² <https://civilbazis.hu/allasfoglalas/> (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

alkotmánymódosítás között az azonos eljárási szabályok miatt nem lehet különbséget tenni, erre a problémára is vonatkoztatható.

Kis János például egyfelől elutasítja az azonnali alkotmányozást²³, elfogadja viszont Vörös Imrénének az egyszerű többséges semmisségi törvényre vonatkozó javaslatát, de annak megszavazását elhalasztaná arra az időre, amikor a szűk parlamenti többségű kormánypártok bizonyosak lehetnek benne, hogy azzal egy elsöprő erejű népmozgalom akarátát teljesítik be. Tóth Gábor Attila²⁴ hasonló állásponton van. Arató András és Halmi Gábor szerint „a kettő között nincs elvi különbség, aki nemet mond a feles alkotmányozásra, annak nemet kell mondania a feles alkotmánymódosításra is, már csak azért, mert a kettő eljárási szabályai megegyeznek.”²⁵

4. A küzdelem színterei (1.) a kormányzati hatalom, (2.) a fizikai és a virtuális köztér, (3.) Orbán mélyállama és (4.) az Európai Unió

Az Orbán-rendszerrel szembeni gyors leszámolás tekintetében a „legalisták” és a „forradalmi alkotmányozók” közötti éles határvonalat az erre adott válaszok átlélik. Az Alaptörvénnyel teljesen vagy részlegesen, de azonnal leszámolni kívánók több elemző szerint nem vetnek számot azzal a problémával, hogy Orbán mélyállama és a demokratikus jogállam hívei közötti küzdelem kétesélyes, és ennek egyik legfontosabb színterének a köztér, jelesül a pesti utca ígérkezik. Akik óvnak az Alaptörvénnyel azonnali leszámolástól, azok kivétel nélkül az alapvetően azonos tartalmú „szelíd forradalom” (Karácsony) illetve a „kicsik forradalma” (Márki-Zay) esélyét keresik, mint amely az offenzív, de az alkotmányos szabályokat át nem hágó politikával azt kívánja elkerülni, hogy az Orbánt támogató Civil Összefogás Fóruma szervezésében Budapestre utaztatott tömegek a „melegpárti baloldali puccsistáktól” megvédjék az Alaptörvény nemzeti értékeit. Ezt el kell kerülni. Ellenben az alkotmányos helyreállítás esélyének alapkövetelménye, hogy az utca és online tér az alkotmányos jogállam oldalán álljon, ezért a korai erőpróba kerülendő.²⁶

Ennek a vitának fontos, ezzel ellentétes alpontja, hogy a gyors alkotmányozás hívei szerint Orbán mélyállama az Alaptörvénytől legalább részleges megszabadulás hiányában erősebb, sőt legyőzhetetlen ellenfél lesz.

²³ Az azonnali alkotmányozásra tett javaslatot Bárándy-Forgács-Vörös: „...kormányváltás esetén a jogállam helyreállítását csak egy új, köztársasági alkotmánnyal lehet elkezdni.”

²⁴ <https://444.hu/2021/10/23/toth-gabor-attila-az-alaptorveny-eltorlese> (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

²⁵ Arató András – Halmi Gábor: „A magyar név megint szép lesz”? Egy új alkotmány kidolgozásának lehetséges stratégiája, *Élet és Irodalom*, 2021. július 9.

²⁶ Például Kis János, im, Tóth Gábor Attila <https://444.hu/2021/11/26/toth-gabor-attila-az-alaptorvenyek-mennie-kell>. (Utolsó letöltés: 2021. december 20.) Majtényi László: Majtényi László: *Honderú és honború – Né tégy semmit, vagy gyűjtsd fel a házat*, *Mozgó Világ*, 2021/6., 3–15. o., <https://www.es.hu/cikk/2021-10-29/majtényi-laszlo/szabad-orosz-szabad-emberek.html> (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

Az alkotmányos legalitást, eljárásmodokat tiszteletben tartó parlamenti többségnek nem kell majd szembenéznie az elsősorban az Európa Tanács, az Európai Unió részéről megnyilvánuló nemzetközi jogállamiság-kritikákkal, de ha lelép a legalitás útjáról, akkor ezek a kritikák megjelennek. Az alkotmányos átmenet legitimitása szempontjából mindenképp alapvető kérdés az európai jogi elvárásoknak való megfelelés. A jogi eljárásokban az EU politikai magatartása tekintetében sok múlik azon, hogy az új kormány a közjogi lépéseit milyen jogi igazolásokkal látja el. Ehhez fel tudja használni a Velencei Bizottság véleményeit²⁷, a jogállamiságról szóló riportokat és az európai bíróságok ítéleteit. Az egyik opció szerint a választáson győztes ellenzék csak olyan jogi változtatásokat vezet be, amelyet ilyen módon alá tud támasztani. Ennek elmulasztása esetén kiteszi magát annak a veszélynek, hogy olyan nemzetközi bírósági döntések következnek, amelyek radikálisan csökkentik az új kormány legitimitását (lásd a Baka-ügyben hozott, a magyar bírák kényszernyugdíjazásáról szóló, vagy a lengyelországi bírósági szervezettel kapcsolatos strasbourgi emberi jogi bírósági, valamint európai bírósági döntéseket)²⁸.

Az Európai Unió intézményeinek gyakorlata alapján, eltérő szociokulturális karakterük miatt feltételezhető, hogy a tartalmi alkotmányosságot célzó, ám az eljárásjogi alkotmányosság szempontjából kétes megoldások több pozitív választ kaphatnak az Európai Parlament egyes frakciói esetében, azonban Tanács és a Bizottság részéről ez kevésbé feltételezhető, az Európai Bíróság pedig, ragaszkodva ítélezési gyakorlatához, ennél is szigorúbb sztenderdeket fog alkalmazni.

5. Ha az Alaptörvény hatályban marad...

A legalisták többsége azt állítja, hogy noha jobb lenne az Alaptörvénytől minél előbb megszabadulni, az alkotmányos és a politikai problémák számottevő része kezelhető alaptörvény-módosítás nélkül is.²⁹

Az emberi jogi ügyek közül példa erre a hajléktalanság kriminalizálását lehetővé tevő alaptörvényi szabály könnyű negligálása, amelynek rendőri alkalmazása amúgy is megszűnt, mert egyébként is végrehajthatatlan.

²⁷ Pl. 621/2011 (CDL-AD(2011)016

²⁸ <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-163113%22%5D%7D> (Utolsó letöltés: 2021. december 20.); <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62012CJ0286> (Utolsó letöltés: 2021. december 20.);

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=248261&text=&dir=&doclang=EN&part=1&occ=first&mode=req&pageIndex=1&cid=1212432> (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

²⁹ Lásd erről Sepsi Tibor-Tóth Balázs írását: <https://igyirnankmi.atlatszo.hu/2021/11/09/a-feles-alkotmanyozas-masnapjan-avagy-a-kaosz-forgatokonyve/> (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

Az Alaptörvény 39. cikkének (3) bekezdése, amely szerint „[k]özpénz az állam bevétele, kiadása és követelése”, aránytalanul korlátozza a közérdekű adatok megismerését. A hivatkozott cikk (lásd 62. lábjegyzet) rámutat, hogy az Átlátszó nevű civil szervezet minden közérdekű adatperét a jelenlegi jogi szabályozás közepette is megnyerte. Tegyük hozzá, aligha kell Alaptörvényt módosítani a vallás- és lelkiismereti szabadság biztosításához, az Evangéliumi Testvérközösség állami üldözésének megszüntetéséhez, a javára szóló EJEB döntés végrehajtásához.

A sajtószabadság helyreállítása az Alaptörvény módosítása nélkül ugyanúgy esélyes, mint a módosításával.

A sor folytatható. Az alkotmányos jogokon túl a miniszteriális apparátusok, a rendőrség, a Nemzeti Adó és Vámhivatal, a teljes központi és területi közigazgatás, az állam forrásainak jó része a kormány kezén lesz.

6. Nyitott demokratikus folyamat, népszuverenitás

Sajó András, az EJEB volt bírása és elnökhelyettese szerint az Alaptörvénnyel, eltekintve néhány ideológiai tételétől, garanciák hiányától „nincs különösebb gond, el lehet vele lenni demokráciában is”³⁰, ugyanakkor nagyon óvatos megfogalmazásában az Alaptörvény és az arra épülő kétharmados törvények részleges(!) felfüggesztése a szelíd forradalmi alkotmányozásban „*jogállami szempontból nem feltétlenül védhetetlen*”. Sikeres is lehet, ha a megosztó szabályokat nem tartalmazó minimalista szöveg mögé nemzeti konszenzus szervezhető. Mindazonáltal szembe kell néznie a jogállami kritikával, hiszen letér az eljárási jogállamiság útjáról, amit viszont a nyitott, demokratikus folyamat enyhíthet.³¹

Sajó következő megszólalásában alapvető tévedésnek nevezi azt³², hogy abban az esetben, ha a jogállam megszűnt, akkor csak a hatályos alkotmány alapján lehet alkotmányozni.

Ez az alapvető tévedés szerinte megbéníthatja a szakmai gondolkodást. Sajó úgy véli, nem tudunk eleget ahhoz, hogy megválaszoljuk kérdés, „hogy a jogállamiság sérelme már olyan mértékű, ami új alkotmányt követel”. Ez most lehetetlen, mert az ezzel kapcsolatos információkat az autoriter állam eltitkolja. Ha a titkosításokat egy új kormány feloldja, megtudhatjuk, hogy „Magyarország jogállam-e még... Nem tudni, hogy a jéghegy mekkora része van még víz alatt.”. Ezt az álláspontot megkérdőjelezzik azok, akik szerint az a kérdés,

³⁰ Sajó András: Alkotmányozz a Fidesszel! Magyar Narancs, 2021. október 21., 42-43. o.

³¹ Sajó András: uo.

³² HVG 2021. november 25. 19. o.

https://hvg.hu/360/20211127_Sajo_andras_alkotmanyozas_ketharmad_nepszavazas_orban_marki_zay (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

hogy Magyarország ma jogállam-e, biztosan eldönthető a NER által jelenleg eltitkolt dokumentumok ismerete nélkül is. A szükséges információk rendelkezésre állnak.

A Nemzetközi Alkotmányjogi Társaság jelenlegi és korábbi elnökeinek³³ közös állásfoglalása³⁴ nem foglal állást abban a kérdésben, hogy az Alaptörvény összeegyeztethető-e a jogállamisággal, mert „Nem a nemzetközi szakmai közösség és jogtudomány hivatott dönteni ezeknek az állításoknak az igazságáról, különösen pedig arról, hogy kell-e a jogállamisághoz új alkotmány.” Felhívják ugyanakkor a figyelmet arra, hogy „számos demokratikus alkotmány született a formális előírásoktól eltérő eljárásban”. A népfelség ebben a tekintetben különféle alkotmányozó eljárásokban érvényesülhet, ennek megfelelő formája, amikor a nép tisztességes eljárásban maga hozza létre az alkotmányozó nemzetgyűlést, és az így megalkotott alkotmányt népszavazás erősíti meg. Az alkotmányozási folyamatnak, miközben a legteljesebb állampolgári részvétellel kell zajlania, tiszteletben kell tartani az elismert demokratikus jogállami elveket és a polgári és politikai jogokat.

7. A nép színe előtti alkotmányozás, a „kerekasztal” és a két népszavazásos eljárás

Egy legalista javaslat szerint az újonnan létrejött Országgyűlés megalakulása napján emelkedett hangú politikai nyilatkozatban teszi közzé az alkotmányosságot újra megteremtő, a közjogot átalakító demokratikus programját, amelyben egyúttal bejelenti az új alkotmány előkészítésének nem gyorsított, de azonnali megkezdését. Ez a folyamat nem a kevésbé sikeres népi alkotmányozás lenne, hanem a nép színe előtti alkotmányozás. Az alkotmányt tehát nem a nép írja, de annak szeme előtt íródik. Az alkotmány egészének koncepcióját, alapintézményeit, szabálycsoportjait, szabadságbiztosítékait az Országgyűlés által felkért szakértők által előkészített szövegek segítségével országszerte olyan társadalmi vitákon beszélnek majd meg, amelyek az adott közösséget társadalmi helyzet, életkori, iskolázottsági és egyéb szempontok szerint jól reprezentálják. A közösségi vita nem dönt, hanem párbeszéd szintere, funkciója napirenden tartani a szabadság ügyét. A szakértők által elkészített tervezetet a parlament/alkotmányozó nemzetgyűlés megtárgyalja, minősített többséggel elfogadja, majd a magyar nép népszavazáson megerősíti.³⁵

Az Arató-Halmi szerzőpáros az 1989-es magyarországihoz némileg hasonló, de annál demokratikusabb kerekasztal szervezését javasolja parlamenti és parlamenten kívüli pártok, civil szervezetek részvételével, amelybe az új, eredetileg orbánista ellenzéket is bevonnák. Ez

³³ Adrienne Stone (Melbourne), Michel Rosenfeld (New York), Cheryl Saunders (Melbourne), Martin Scheinin (London), Manuel José Cepeda Espinosa (Bogotá); valamint Bruce Ackerman (Yale), Andrew Arato (New York), Günter Frankenberg (Frankfurt), Tom Ginsburg (Chicago), Larry Lessig (Harvard), Matthias Mahlmann (Zürich), Johannes Masing (Freiburg), Cesare Pinelli (Róma), Sajó András (Bécs), Alexander Somek (Bécs).

³⁴ HVG, HVG 2021. november 25. 19.o.

³⁵ <https://www.es.hu/cikk/2021-10-29/majtenyi-laszlo/szabad-orszag-szabad-emberek.html> (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

a kerekasztal előkészítené az Alkotmányozó Gyűlést, kérve, hogy javaslatát az Országgyűlés fogadja el. Ha az Országgyűlés kétharmaddal a javaslatot nem fogadja el, akkor új választást lehet kiírni.³⁶

Sajó András az új alkotmány elfogadására egy két népszavazásos eljárást javasol, amely a következő: az alkotmányozás céljából az Országgyűlés döntése alapján arányosan megválasztott Alkotmányozó Nemzetgyűlés az alkotmányozás alanya és a népszuverenitás érvényesítője. Megválasztását viszont ezt jóváhagyó népszavazás előzi meg. Mindez persze kétségkívül alaptörvényellenes eljárás. A szöveget az Alkotmányozó Nemzetgyűlés általi elfogadást követően újabb népszavazás erősíti meg.³⁷

8. *Elszámoltatás*

A korrupt, illetve köztörvényes bűnökkel vádolt politikai ellenfelek elszámoltatásának igénye az 1990-es rendszerváltás idejétől a kommunista állam bűneinek visszaható hatályú törvénnyel megbüntetésének követelése óta máig napirendre kerül. Az erről szóló első törvényjavaslat az Alkotmánybíróság 1992-es döntése szerint sértette a jogállamiság követelményét, ugyanis az Alkotmánybíróság a jogbiztonság elvét követve állapította meg, hogy „jogsértéssel nem lehet jogállamot építeni”³⁸.

A frissebb eseteket számba véve, 2002-ben a választások után kívánták az előző Fidesz kormányzat prominenseit szankcionálni.³⁹ Keller László lett a Miniszterelnöki Hivatal közpénzek ellenőrzéséért felelős politikai államtitkára. Tizennyolc ügyben indítottak vizsgálatot, ezek többségében bűncselekmény hiányában szűnt meg a nyomozás. Csupán néhány esetben szabott ki a büntetőbíróság nem jelentős pénzbírságot. Egy kisgazda politikus hűtlen kezelés bűncselekménye miatt felfüggesztett börtönbüntetést kapott. 2014-ben a kormányváltás után viszont e tevékenysége miatt büntetőeljárásban magát Keller Lászlót marasztalták el személyes adattal való visszaélés kísérlete miatt⁴⁰.

2010 után Orbán Viktor parlamenti beszédében hirdetett a szocialisták és szabaddemokraták ellen elszámoltatást; korrupcióellenes kormánybiztosokat is kineveztek (Papcsák Ferencet majd Budai Gyulát), a leghíresebb ügy, a sukorói ingatlancsere célpontja Gyurcsány Ferenc korábbi

³⁶ Arató András – Halmi Gábor: „A magyar név megint szép lesz”? Egy új alkotmánykidolgozásának lehetséges stratégiája, Élet és Irodalom, 2021. július 9., <https://www.es.hu/cikk/2021-07-09/arato-andras-halmi-gabor-a-magyar-nev-megint-szep-lesz.html> (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

³⁷ Sajó András: Alkotmányozz a Fidesszel! Magyar Narancs, 2021. október 21., 42-43. o.

³⁸ 11/1992. (III. 5.) AB határozat

³⁹ Ennek összefoglalására: <https://telex.hu/valasztas-2022/2021/11/24/vadalku-elszamoltatas-kampany-markizay-peter-ambrus-istvan> (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

⁴⁰ <https://atlatszo.hu/kozpenz/2016/11/02/igy-sikerult-az-elszamoltatas-az-első-orban-kormany-bukasa-utan/> (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

miniszterelnök volt, akinek mentelmi jogát felfüggesztették. Ezekben az eljárásokban politikusokat nem ítélték el, „1442 ügyet vizsgáltak, 61 ügyben született büntetőfeljelentés, hét jutott vádemelési szakaszba”⁴¹.

Ellenzéki vezetők tették szavá, hogy a választási győzelem után vádalku révén lehet felelősségre vonni a jelenlegi hatalom korrupt vezetőit.⁴² A hatályos büntetőeljárás szabályok szerint a saját vagy más büntetőügyében együttműködő személlyel köthetnek vádalkut.

9. Hogyan tovább? Kockázatok és előnyök

Komoly kockázatokkal jár amellet érvelni, hogy az ellenzéki győzelem után az Országgyűlés új alkotmányt fogadjon el, amely aztán az autoriter rezsím alaptörvényének helyébe lépne. Ugyancsak kockázatos a kormányozhatóság akadálytalanságának feltételezése. Milyen közjogi és politikai környezet övezi az alkotmányozás körüli vitákat?

Az alkotmányról való gondolkodást és diskurzust két szembenálló helyzetértékelés jellemzi, amelyhez politikai ideológiák és hatalmi stratégiák kapcsolódnak. A „*rendszerelváltás alkotmányossága*” a kommunista rendszer összeomlása után a „*jogállami forradalomnak*” is nevezett eljárásban létrehozott jogállami intézményrendszerre és különösen az intézményépítést vezérlő alapelvekre (hatalommegosztás, jogegyenlőség, emberi méltóság, szabadságjogok, korlátozott végrehajtó hatalom, bírói függetlenség) utal. A tárgyalásos átmenet után elfogadott új alkotmány, amely formális értelemben átfogó alkotmánymódosítás volt, a liberális alkotmányosság összes attribútumával rendelkezett, ezért tartalmilag új alkotmánynak volt tekinthető. A rendszerelváltás utáni két évtizedet egy formájában is új alkotmány megalkotásához szükséges konszenzuális akarat hiánya, valamint a német mintára létrehozott erős közjogi pozícióval rendelkező Alkotmánybíróság értelmező szerepe uralta. A testület első, ún. Súlyom-korszakában különösen az alapjogok értelmezése „*láthatatlan alkotmánnyá*” állt össze, amely meghatározó erővel befolyásolta a jogértelmezést.

A rendszerelváltás politikai konszenzusa jelentős garanciának látta az alapvető jogok és intézményes garanciák tárgyában a kétharmados parlamenti többség előírását. Ugyanakkor, nem függetlenül a módosított alkotmány lebegtetett átmenetiségétől, nem választotta el egymástól a jogalkotást és az alkotmányozást. A rendszerelváltás utáni harmadik évtized elején a gazdasági és politikai válság lehetővé tette, hogy egy jobboldali populisták kormányzat

⁴¹ <https://telex.hu/valasztas-2022/2021/11/24/vadalku-elszamoltatas-kampany-marki-zay-peter-ambrus-istvan> (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

⁴² <https://www.facebook.com/321422908590395/photos/a.336272557105430/942530599812953/?type=3&source=57> (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

kétharmados parlamenti többséggel új alkotmányt fogadjon el, amelyet Alaptörvénynek nevezett.

Ez az alkotmányozás néhány további jellemzővel rendelkezett: a Fidesz a választások előtt tagadta, hogy szükség lenne új alkotmányra, majd a kétharmados győzelmet utólag „forradalminak” (fülkeforradalom) titulálva rövid idő alatt, szakmai, politikai és társadalmi viták nélkül, figyelmen kívül hagyva az ellenzék kifogásait, elfogadta az Alaptörvényt. Majd a rákövetkező évtizedben azt aktuális politikai szándékai szerint kilenc alkalommal módosította. Az Alaptörvény szövege és preambuluma, majd a módosítások némelyike erősen ideológiai indíttatású, egy szakralitásra hivatkozó jobboldali világnézet érvényesülését kívánja meg és ezzel jelentős társadalmi csoportokat (vallási és szexuális kisebbségeket, hajléktalanokat) foszt meg a jogegyenlőségtől. Noha hivatkozik rá, a hatalommegosztás rendszerét megszüntette, pusztán kulisszává tette, így lehetővé vált a kormányzat feletti kontroll felszámolása, miközben formálisan megmaradtak a jogállam intézményei. Ezek azonban a megváltoztatott hatáskörökkel és a módszeres párt-lojalistákkal való feltöltés következtében már nem láthatták el alkotmányos funkcióikat. A jogállami intézmények kiüresítése az alaptörvény paravánja mögött történt. Ez nem pusztán az ideológiai, politikai semlegességet számolta fel, hanem megtörte az alkotmányos jogfolytonosságot is. Ellehetetlenítette a 2010 előtti alkotmánybírói gyakorlatra hivatkozást, megpróbált, többnyire sikerrel leszámolni a rendszerváltás alkotmányosságával.

Ilyen előzmények mellett merülnek fel az Alaptörvénnyel kapcsolatban a következő dilemmák: Lehetséges-e az Alaptörvény hatálya alatt a jogállami helyreállítás? Mi következik az Alaptörvény legitimitás deficitjéből, ha a legalitás formális feltételeinek megfelel? Hogyan lehet egy új, a jogállami értékeket helyreállító alkotmányt elfogadni? A kérdés tehát az, hogy a Magyarországon jelenleg uralkodó politikai erőviszonyok között szükség van-e az Európai Unióban példa nélküli megoldásokra? Jól ismertek a diktatúrákból demokráciákba való átmenet alkotmányépítésének forogatókönyvei, sikerei és lehetséges kudarcai. Tudható, hogy miként lehet stabilizálni a jogállami intézményrendszert egy forradalmi változás után, de Magyarországon nincs forradalmi helyzet. Azzal párhuzamosan, ahogy kialakult a demokratikus ellenzék egysége, amelynek esélye lehet a választások megnyerésére vált egyre világosabbá, hogy a Fidesz szándékaira kalibrált közjogi berendezkedés képes lehet akadályozni a következő parlament mozgásterét és a kormányzat lebénulása fenyeget.

Az Egyesült Államoktól Japánig akadnak történeti példák a legalitást áttörő alkotmányozásra. A vitában egyre inkább teret vesztő azonnali alkotmányozást sürgetők és az Alaptörvény részleges semmisségét ugyancsak gyors eljárásban kimondani kívánók álláspontja szerint a gyors beavatkozás hiányában Orbán mélyállama és a neki engedelmes „nemzeti tőkésosztály” cselekvőképtelenné teszi majd, megbuktatja a választást nyerő ellenzékét. Akik e forogatókönyv

mérsékeltőbb változata alapján a tartósan vagy ideiglenesen az Alaptörvény és a hatalmi szerkezet épségben hagyása mellett az autoriter rendszer egyes enklávéinak gyors felszámolását javasolják, a várható jogállami nemzetközi kritika tekintetében hasonló helyzetet idéznek elő. Így az eljárásjogi alkotmányos követelményeken, még akkor is, ha *csak* a NER szolgálatában álló nagyhatalmú legfőbb ügyész és az alkotmánybírák máig tisztázatlan módszerekkel történő menesztését kívánják elérni, ezeken a határokon ugyancsak átlépnek.

Az alkotmányos legalitás hívei ezzel szemben arra hivatkozhatnak, hogy az új kormány az alkotmányosság formális sérelme nélkül *például* az új kormány hatalmába kerülő központi miniszteriális és a nem centralizált közigazgatás felhasználásával, a kezükbe kerülő rendőrséggel valamint az ugyancsak nyomozó hatáskörökkel is rendelkező adó és vámhivatallal, az állami költségvetés teljes eszköztárával, a „nemzeti oligarcha-osztály” vagyonosodásának feltárásával, ennek kapcsán törvényes eljárások megindításával, továbbá a konglomerátum felszínén tartásához elengedhetetlen állami pénzügyi transzferek leállításával, a választási győzelem után az információszabadság élessé váló fegyverével (pl. az orosz építésű atomerőmű és a magyar adófizetők pénzén tervezett kínai kommunista egyetem nyilvánosság elé tárt terveivel, az állam által elszabotált nyomozások, a bűncselekmények feltárásával, megindításával, az elit luxusának bemutatásával), a sajtószabadság megteremtése érdekében tehető lépésekkel, a lelkiismereti és vallásszabadságot segítő politikával, a szexuális kisebbségek jogegyenlőségét elősegítő kormányzati döntésekkel, a menekültekkel szembeni emberséges bánásmóddal, a megteremthető korrupcióellenes kormányzati eszköztárral, a politikai ellenfeleket és az Orbán rendszer támaszait is érintő törvénysértő megfigyelések nyilvános kivizsgálásával jó eséllyel szállhat szembe Orbán mélyállamával. Amennyiben pedig a mélyállamot sikerrel erodálta, megteremtődnek az új, végleges jogállami alkotmány megalkotásának, ezzel a demokratikus rendszerváltásnak is a feltételei.

Egy új alkotmány nem is képes a rövid távú politikai problémák kezelésére. Azt a kérdést azonban, hogy szükség van-e egy új alkotmány létrehozatalára, a demokratikus gondolkodású elemzők nem tagadják. Noha az ellenzék politikai vezetői (például Márki-Zay Péter, Dobrev Klára) a miniszterelnökjelölti kampányban meghirdették, az elemzők ma már jelentős többsége kifejezetten óv a választások utáni azonnali alkotmányozástól. Természetesen vannak olyanok is, akik szerint az Alaptörvény mögött erős társadalmi konszenzus áll. A jelenleg kormányon levő politikai erők identitáspolitikai terméké tették az Alaptörvényt.

A parlamenti választás eredménye az egyetlen információforrás, de elképzelhető, hogy az Alaptörvény támogatottsága és a parlamenti pártokra való szavazás eltér egymástól.

Ellenzéki győzelem esetén tehát az időzítéssel és a legális vagy forradalmi eljárásrenddel kapcsolatban fogalmazhatók meg alternatívák. Részletes alkotmányozási koncepciók csak a tartalmi kérdésekre vonatkozóan születtek az ellenzéki oldalon.⁴³

A jogállami alkotmány elfogadásához széleskörű konszenzus szükséges, egy kis parlamenti többséggel rendelkező demokratikus koalíció egyedül nem alkotmányozhat. Ebből az is következhet, hogy megpróbálhatja a választásokon vereséget szenvedett autokratikus jobboldallal a kompromisszumkötést. Mint tudjuk, a stabil alkotmány elsősorban, de nem kizárólag, a kompromisszumok esélyein múlik. Egy ilyen kompromisszumot nem lehet kizárni, a hatalmi erőviszonyok aktuális alakulásától függ. A jelenlegi politikai erőviszonyok miatt viszont ennek kevés esélye van. Felmerül az a forgatókönyv, hogy egy új kormány az Alaptörvény intaktsága mellett próbál kormányozni és elhalasztja az alkotmányozást, ideiglenesen lemond egy új alkotmány megalkotásáról. A demokratikus kormányzás esélyeit tekintve egyesek szerint reálisabb az a forgatókönyv, amely szerint csak az Alaptörvény által felállított közjogi csapdák semlegesítése történik meg az eljárási szabályok sérelmével, de az alkotmányosság és jogállam tartalmi elvei szerint. Egy új alkotmány megalkotása e szerint ugyancsak a jövőbe tolódik.

Ugyanakkor az álláspontok további radikalizálódására is vannak jelek, Márki-Zay Péter az ellenzék miniszterelnök-jelöltje legutóbb felvetett egy olyan alkotmányozási forgatókönyvet, amely úgy próbálja feloldani a parlamenti többség várható hiányát, hogy az alkotmányozásból egyszerűen kihagyná a parlamentet, azaz kizárólag a népszavazást tekintené alkotmányozó hatalomnak. E javaslat tehát az alkotmányozás folyamatából a népképviselői elemet teljesen kiiktatná. „Semmi gond, mert nem 51 százalékkal akarunk alkotmányozni, hanem népszavazással.”⁴⁴ Olyasmire gondolhat, hogy az alkotmányt diszkurzív demokrácia keretében közösségi gyűlések készítik elő, majd mindösszesen valamilyen népszavazás fogadja el.

Az elképzelések közül fontos említeni azokat, amelyek olyan új alkotmányt alkotnának, amely semleges, világos és rövid, alapvetően a közhatalom működésére, a hatalommegosztás intézményeinek szabályozására és az alapjogokra korlátozódik, figyelemmel arra, hogy a mi súlyos értékmegosztottsággal jellemezhető társadalmunkban a konszenzus csak ezekre vonatkozóan esélyes.

Minden alkotmányozási lehetőség feltételezi, hogy létrehozható széles körű megegyezés egy új alkotmányról. Kevés tapasztalatunk van arra a helyzetre, amikor az alkotmányozás szükségessége és lehetősége élesen elválik egymástól. Az alkotmányozó pillanatot azonban a

⁴³ <https://elegy2020.hu/kozjogi/> (Utolsó letöltés: 2021. december 20.)

⁴⁴ „Semmisnek kell tekinteni” Márki-Zay interjú, Magyar Narancs, 2021. december 9., 9.o.

EÖTVÖS KÁROLY
I N T É Z E T

demokratikus politikai erők elősegíthetik, ha elkötelezettek a liberális jogállam helyreállítása
iránt és hajlandóak az önmérsékletre.

